

взаємодії із врахуванням ризику стикнутися з низьким рівнем культури та відсутністю політичної волі представників органів самоврядування.

2. Включити до програм підготовки фахівців практичні завдання з розробки та курації ними проектів/програм роботи з населенням для розширення волонтерського руху довкола вивчення, збереження, популяризації історико-культурної спадщини міст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ген, Йел. Міста для людей / Йен Гел; переклад з англійської Ольги Любарської. – К.: Основи, 2018. – 280 с., фото
2. Григорчук В.Т. Міська музична культура: сутність, характеристики та функції – с.37-42 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Method%20Department/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/53-348-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Method%20Department/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/53-348-1-PB%20(3).pdf)
3. Корвінська В.О. Криза професіоналізму та інформаційна криза в глобальному соціоінституційному просторі / В.О. Корвінська, В.Г. Яременко // Український соціум, 2011 № 3(38) – с.105-114. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2011_4_10
4. Маркова А.К. Концепція професіоналізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/otvetrud/38>
5. Марченко Олена. ТОП київських пам'яток архітектури, які зникли за часів незалежності // Інформаційно-аналітичний бюлетень «Київське слово», березень 2018; с.5
6. Смолій В.А. Історико-культурна спадщина України: переміщення, втрати, перспективи повернення / В.А. Смолій // Вісник Національної академії наук України, 2016, №2 – с.33-39
7. Філіппова Т.О. Антропологічний вимір міста. – с. 154-159 // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2015. №60

Роман Зінкевич, Святослав Іваньо

(Львів)

СФРАГІСТИКА ГАЛИЦЬКИХ І ВОЛИНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ XI – XV СТ.

Сфрагістика галицьких і волинських земель XI-XV ст. є доволі складним етапом для вивчення, адже відомостей чи відповідних матеріалів до наших днів дійшло не так вже і багато, що й заважає детальніше досліджувати білі плями та

задавати напрями досліджень. Тим не менше, за останні роки дослідниками було опубліковано доволі велику кількість статей, в яких або розкриваються певні аспекти, що стосуються сфрагістики цього періоду, або ж навпаки, досліджується щось нове, на що раніше не звертали увагу. Серед них праці А. Петрушевича, І. Шараневича, Я. Пастернака, І. Крип'якевича, М. Котляра, Я. Ісаєвича, П. Толочка та ін.

У середині XIX ст. вийшло з друку відразу кілька детальних праць українських істориків, що стосувалися сфрагістики галицьких та волинських земель. У цьому зв'язку слід відзначити роботи львівського архіваріуса і видатного суспільного діяча Д. Зубрицького. У 1852-1855 рр. вчений першим з дослідників написав історію Галицько-Волинського князівства, спираючись на наявні джерела. Значне місце у ній відведено Галицькій землі.

У 60-80-і роки XIX ст. розгорнув свою наукову діяльність І. Шараневич. Він глибоко проаналізував Галицько-Волинський літопис, використавши низку маловідомих західноєвропейських джерел, провів археологічні розкопки на різних пам'ятках Галичини, в тому числі у Галичі, Львові, Звенигороді, вивчав топонімічні матеріали для з'ясування історичних назв середньовічної Галичини.

Ще на початку XX ст. М. Грушевський у своїх замітках («Звенигород Галицький», «печатка з Ступниці під Самбором», «Молотівське срібло») описав сфрагістичні матеріали, які були знайдені у княжому місті Звенигороді, Галичі та Ступниці. Історик Ярослав Пастернак видав працю «Старий Галич», в якій не останнє місце було присвячено сфрагістичним матеріалам. Російський історик українського походження О. С. Лаппо-Данилевський у 1906 році видав свою працю «Болеслав-Юрій II, князь всей Малой Руси», у якій дослідив боярські печатки, що збереглися при грамотах Юрія II Болеслава (Тройденовича) 1334 та 1335 років та печатки князів Андрія та Лева II 1316 року і печатки галицьких бояр. На цю працю у своїх дослідженнях посилався Богдан Барвінський у статті «Печатки галицько-володимирських бояр з першої половини XIV століття». К. Болсуновський у своїй монографії «Дрогоичинские пломбы» чітко розрізняв пломби і печатки, на що в своєму дослідженні звернув увагу Ярослав Книш, пишучи, що «в колекцію на 1000

варіантів пломб потрапило відносно мало печаток, приблизно 17 штук». К. Болсуновський опублікував сфрагістичну пам'ятку князя Лева Юрійовича, яка засвідчує, що західноєвропейські впливи під час його правління були значно більшими, ніж вважалось. Адже з його канцелярії виходила певна кількість латиномовних документів, призначених для функціонування всередині держави, для яких виникла потреба виготовити окрему печатку.

У 1959 році академік І. Крип'якевич у статті “Стан і завдання української сфрагістики” чи не вперше в національній історіографії здійснив загальний підсумок українських печаткознавчих студій попередніх десятиліть і накреслив основні напрями досліджень сигілографії. Учений сформулював нові дослідницькі завдання у цій сфері – виявлення та публікування печаток міст, сіл, цехів, братств, монастирів, шкіл. Ініціатива І. Крип'якевича була підтримана українськими істориками. Вони активізували евристичні пошуки та взялися до висвітлення тих тем, які були недостатньо або й зовсім не опрацьовані. З'явилася низка досліджень, присвячених методологічним питанням.

Протягом 1959-1971 років зусиллями І. Крип'якевича та І. Бутича вдалося організувати науково-практичні семінари з допоміжних історичних дисциплін у Центральному державному історичному архіві України у Львові і такі часописи, як “Історичні джерела та їх використання”, “Науково-інформаційний бюлетень архівного управління”, який згодом отримав назву “Архіви України”. На їх шпальтах друкувалися матеріали з української сфрагістики, геральдики, палеографії, дипломатики, метрології та джерелознавства.

Безперечний вклад у розвиток сфрагістичних досліджень зробив В. Янін. У 1977 році вийшла у світ монографія В. Гавриленка, учня І. Крип'якевича, «Українська сфрагістика». Питання предмета та історіографії”. Автор окреслив предмет і завдання сфрагістики й докладно зупинився на досягненнях української історіографії, побудувавши свою монографію за хронологічним принципом. На сьогоднішній день ця праця – єдине узагальнююче дослідження з національної сигілографії.

У 1990 році центр досліджень спеціальних історичних дисциплін перемістився до Львова, де в цей час було засноване Українське геральдичне товариство, а згодом – Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАНУ. Одним із перших видань, де систематично публікувалися сфрагістичні розвідки, були матеріали геральдичних конференцій, які почали виходити з 1991 року. В 1991 році виходить друком перша бібліографія української сфрагістики, упорядкованої В. Гавриленком.

На початку 90-х років ХХ століття відбувається процес нагромадження джерельного матеріалу, збирання найдрібніших згадок про вкрай малознану ділянку історичних знань. Від 1993 року виходить друкований часопис «Знак» Українського геральдичного товариства. Публікації даного видання являли собою часто невеличкі повідомлення про ті чи інші віднайдені та зафіксовані дослідниками печатки. Відділ спеціальних історичних дисциплін Інституту історії України НАНУ започаткував у 1996 році щорічник «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики». На шпальтах цих видань з'являються сфрагістичні публікації.

У 1997 році у серії «Спеціальні історичні дисципліни: зведений бібліографічний довідник-показчик» поряд із бібліографією з геральдики, символіки, фалеристики, нумізматики з'явився показчик сфрагістичних праць. Публікаціям останніх років загалом притаманна описовість при введенні, переважно вперше, до наукового обігу печаткового матеріалу. Водночас у них здійснено спроби окреслити основні типи документів, на яких зафіксовані ці печатки, створити систему ідентифікації сглічних зображень. Також у своїх дослідженнях згадували про знайдені сфрагістичні матеріали на територіях галицьких та волинських земель Коваль І. М., Терський С. В.

Великий внесок у дослідження сфрагістики цього періоду вніс Андрій Гречило, видавши цілий ряд статей на дану тематику, і його колега Олег Однороженко.

Якщо в цілому підсумувати, то можна дійти до висновку, що дане питання сфрагістики галицьких і волинських земель, що є одною із складових європейської історичної науки, ще до кінця не вивчене і вимагає подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський Б. О. Українські сфрагістичні пам'ятки XII—XIV століть // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Т. 231. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. — Львів, 1996. — с. 242-257.
2. Болсуновский К. Дрогичинские пломбы : Ч. 1. - Киев : типо-лит. Г.Л. Фронцкевича, 1894. - 35.
3. Гавриленко В.О. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії / В. О. Гавриленко; Академія наук Української РСР; Музей етнографії та художнього промислу. — К.: Наукова думка, 1977. — 167 с.
4. Гречило А. Становлення символів Руського королівства (друга половина XIII – початок XIV ст.): версії, міфи й традиція // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. — Львів, 2008. — С. 260-276; Територіальні символи Галицько-Волинської держави другої половини XIII – початку XIV століть // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Том ССXL. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. — Львів, 2000. — С. 255-263; Символи міста Самбора // Дрогобицький краєзнавчий збірник / ред. Тимошенко Л. та ін. — Дрогобич, 2003. — Вип. VII. — С. 477-483.
5. Грушевський М.С. Твори у 50-и томах. — Львів: Світ, 2004 р., т. 6, 696 с.
6. Зубрицький Д. История древняго Галичско-Русского княжества. В 3 ч. Львов, 1852. Ч. I. 210 с.; Ч. II. 136 с.; 1855. Ч. III. 314 с.
7. Исаевич Я. Д. Карпатский регион в эпоху Киевской Руси и феодальной раздробленности // Украинские Карпаты. История. Киев, 1989. С. 39-74.
8. Книш Я. Sigillum Leonis / Я. Книш // Княжа доба: історія і культура. — Львів, 2010. — Вип. 3. — С. 264.
9. Коваль І. М., Миронюк І. Ф. Сучасна археологія княжого Галича і Галицької землі. Монографія - Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2015. - 320 с.
10. Котляр М. Ф. Данило Галицький. Київ, 1979. 188 с.
11. Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. Київ, 1985. 176 с.
12. Крип'якевич І.П. Стан і завдання української сфрагістики // Український історичний журнал. - 1959. - № 1. - С. 115-119.
13. Лаппо-Данилевский А. Печати последних галичско-владимирских князей и их советников. Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси. Сборник материалов и исследований. Санкт-Петербург, 1907.
14. Однороженко О. Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII—XVI ст. — Харків, 2009.-320 с.
15. Терський С.В. Лучеськ X—XV ст.: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2006. — 252 с.; Терський С. Два маловідомих перстні-печатки з XIV ст. // Шоста наукова геральдична конференція. — Львів, 1997. — с. 90.

16. Пастернак Я. Старий Галич: археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр.– Івано-Франківськ: Вид-во "Плай", 1998. – 348 с
17. Петрушевич А. С. Критико-исторические рассуждения о надднестрянском городе Галиче и его достопамятностях. Львов, 1888. 619 с.
18. Толочко П. П. Галичу 1100 років // Галич і Галицька земля. Збірник наукових праць / Ред. колегія: П. П. Толочко, В. Д. Баран та ін. Київ-Галич, 1998. С. 4-5.
19. Шараневич И. Исторія Галицко-Володимірської Русі от найдавніших времен до року 1453. Львов, 1863. 462 с.
20. Янин В. Л. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. – М: Наука, 1970. - Т. I. - 326 с.

Олександр Іщук

(м. Київ)

ВИСТАВКА «100 РОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. ВІДРОДЖЕНА ДЕРЖАВА», ПРОВЕДЕНА В НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Українська громадськість з весни 2017 р. активно відзначає сторіччя Української революції 1917-1921 рр. Указом Президента України П. Порошенка № 17/2016 від 22 січня 2016 р. було передбачено видання нових книг, проведення урочистих заходів, дискусій та чимало інших заходів, приурочених до цього важливого ювілею.

Національний музей історії України (НМІУ) у березні-червні 2017 р. організував та провів тимчасову виставку, присвячену 100-річчю створення Української Центральної Ради та початку Української революції 1917-1921 рр. Вона була відкрита для огляду 17 березня 2017 р. в центральному залі першого поверху музею і тривала до червня 2017 р. Доцільно детальніше зупинитися на важливих експонатах, представлених на цій виставці.

В центрі залу 1-го поверху музею було розміщено велику вітрину розміром 200 на 100 см з оригінальним прапором Мошинського сільського козачого куреня. Цей прапор став центральним, головним експонатом виставки. На прапорі є напис: «Мошенський сільський козацький курінь оборони землі української». Коли і ким виготовлений цей прапор – на сьогодні невідомо, однак музейні працівники датують його приблизно 1920 роком. Судячи з усього, козацький курінь брав участь в боях